

temi felvételizők történelmi ismeretei pedig viccgűjteményekbe kíváncsognak.

Az olvasás megszerettetésében nagyobbak a mulasztásaink, mintsem azok rövid távon megoldhatók lennének. (Ebben rengeteg tényező játszott közre – ezt azonban most nem részletezem.) A műveltséghez való jogot az alkotmány garantálja, de ez nem jogi kérdés: a feltételeket kell biztosítani, s ha ez utóbbiak már adva is lennének hozzá, fennáll annak veszélye, hogy az állampolgárok egy jelentős része ezzel élni nem akar, mert úgy látja, a műveltség, a tudás nem érték, sem anyagi, sem erkölcsi megbecsülésben nem részesül. A polarizáció e társadalmi megítélésben is érvényesül: vagy szegény művelt, vagy gazdag bunkó leszel.

*

A könyvkiadás célja nem a könyvkiadás maga. Célja kulturális értékek létrehozása, a nemzeti értékek támogatása és eljuttatása a közönséghez elérhető áron. E körből természetesen nincs kizárva semmi, ami szórakoztató, könyved, netán nem fennkölt – csak az arány, a mérték nem mindegy! Most pedig a mértékkel van baj. A könyvkiadás folyamat, kiszolgálója azoknak az érdekeknek, melyek egy országot, nemzetet felnőtte, gondolkodóvá, építő akaratúvá, belátóvá tesznek; olyan emberekké, akik nem csak tudják, de cselekszik is a fennmaradás, a fejlődés józan parancsait.

Zöld Ferenc

Nemzeti bibliográfia kompakt lemezen

Angol–francia közös kísérletek

Korábban már hírt adtunk a CD-ROM-ról, erről az új információhordozóról (*Könyvtáros*, 1988/8. sz.), a közelmúltban újabb részletekről értesültünk, éspedig elsősorban könyvtári alkalmazásának lehetőségeiről, illetve eredményeiről.

A British Library kutatási és fejlesztési részlege a J. Whitaker and Sons kiadóvállalattal együttműködve már 1985-ben előállított bibliográfiai adatokat (leírásokat) tartalmazó CD-ROM lemezeket. Az első ilyen lemez a BNB MARC egyik alsorozatát, a *Conference Proceedings Indexet* és a Whitaker-féle *British Books in Printet* tartalmazta. A második lemezre az ESTC (*Eighteenth Century Short Title Catalogue*), az SRIS (*Science Reference and Information Service*) katalógusának bizonyos részeit és a *British Books in Print* újabb részleteit rögzítették.

Az azóta eltelt években széles körben – kiállításokon és konferenciákon – „reklámozták” vagy – helyesebben szólva – ismertették a lemezekkel kapcsolatos kísérleteiket, azaz a CD-ROM bibliográfiai felhasználásának eredményeit. Ezek a lemezek azonban pusztán bemutatásra szolgáltak, kereskedelmi forgalomba nem kerültek.

A lemezek előnyei. A BNB MARC adatbázis egymilliónál több bibliográfiai leírása például elférne két-három CD-ROM lemezen, ezek postai úton könnyen terjeszthetők, élettartamuk – eddigi ismereteink szerint – korlátlan. A legelterjedtebb CD-ROM kiadványok a szokványos IMB PC mikroszámítógépekkel és a különféle CD-ROM meghajtókkal (lejártszókkal) használhatók. A berendezések ára egyre csökken. A már forgalomban lévő lemezekhez a szükséges úgynevezett „alkalmazási” szoftver külön floppy diszken beszerezhető. Ezt minden alkalommal be kell „táplálni” a mikroszámítógépbe, ha a „kereső” szoftvert használni kívánják.

Szabványosítási problémák. A lemezek átmérője egységesen 12 centiméter, az információk elhelyezésének és elrendezésének gyakorlati megoldása ma már szabványosnak tekinthető. A keresésnek, a felhasználás módjának egységesítése azonban még nem megoldott, könyvtári körökben vita tárgya, részben ez indította el a British Library és a Bibliothèque Nationale kutatási programját. A különböző kiadóvállalatok túlságosan sokféle szoftvert fejlesztettek ki saját gyártmányaikhoz. Közöttük sok a hasonló célú, az azonos jellegű, ezért

a lemezeket előállító és egymással szoros kapcsolatban álló szervezetek és csoportok számára ésszerű lenne a szabványosítás.

A kísérletezés időszaka. 1986-ban az International/MARC Advisory Committee égisze alatt tárgyalások kezdődtek egy olyan alkalmazási szoftver létrehozása céljából, amelyet a nemzeti bibliográfiai tevékenység során hasznosítani lehetne. A végső cél: megkönnyíteni a CD-ROM lemezek cseréjét a nemzeti intézmények között. A lemezek ily módon használhatók lennének az egyes országok intézményeiben az ott alkalmazott „helyi” keresési nyelveken, minden nehézség nélkül át lehetne váltani a British Library lemezeiről a Bibliothèque Nationale lemezére, hogy azonos módszerrel folytassa a felhasználó a keresést.

A megbeszélések 1987 decemberében Londonban folytatódtak és ekkor érték el csúcspontjukat. Ezen képviseltették magukat Franciaország, az NSZK, Portugália, Spanyolország, Norvégia és Hollandia nemzeti könyvtárai is. Az értekezlet javasolta, hogy a British Library és a Bibliothèque Nationale közösen hozzon létre olyan CD-ROM lemezeket, amelyek angol és francia bibliográfiai leírásokat egyaránt tartalmaznak, és vizsgálják meg, lehetséges-e két különböző MARC formátumot használó adatbázisban azonos módszerrel keresni.

A British Library a BNB MARC adatbázisból harmincezer bibliográfiai leírást készít az 1950 és 1988 között megjelent, Európa történetével foglalkozó könyvek adataival, a leírások az UKMARC szabályait követik. A Bibliothèque Nationale ezzel egy időben elkészíti a francia nemzeti bibliográfia egy éves anyagát, ugyancsak mintegy harmincezer leírást, UNIMARC rendszerben. Ezután előállítják azt a CD-ROM lemezt, amely az adatbázis adatait külön-külön tartalmazza, és amelyen a franciáknál és az angoloknál használt módszerrel egyaránt lehet keresni. A munka elvégzésének

határideje a terv szerint 1988 júliusa volt, arról nincs hírünk, elkészültek-e.

Terjesztés. A kísérleti lemezt az elképzelések szerint kiértékelésre, illetve kipróbálásra eljuttatják az IMNAC tagjaihoz és azokhoz az intézményekhez, amelyeket az előbbiek jelölnek majd ki. A kutatási programot a későbbiekben előreláthatóan kiterjesztik más európai nemzeti bibliográfiák előállítóira is. Elképzelhetőnek tartják, hogy a műszakilag kevésbé fejlett országok kartonkatalógusaikat CD-ROM adatbázissal cserélik fel. Ennek elősegítése érdekében az adatokhoz soknyelvű hozzáférést kell lehetővé tenni. A British Librarynek döntenie kell arról is, ő maga kívánja-e előállítani a kereskedelmi forgalomba kerülő lemezeket, vagy sem.

A már kapható lemezek. Sok lemez forgalomba került már. Ez a technika leginkább a nagy terjedelmű, statikus – hosszabb ideig használható – adatbázisok (például enciklopédiák, lexikonok) köreadására alkalmas. (Az egyik legkorábbi a *Grolier Encyclopaedia*.) A bibliográfiai tárgyak közül a National Library of Medicine MEDLINE elnevezésű anyagát már nem kevesebb, mint négy különböző kiadó cég vitte lemezre, mindegyik más és más keresési módot igényel.

A megjelent lemezek példányszáma Angliában száz és kétezer között változik. Az új technika Nagy-Britanniában lassabban terjed, mint az Egyesült Államokban, ott jelenik meg a legtöbb lemez, tartalmuk természetesen amerikai vonatkozású. Az új, a közös angol-francia kezdeményezéstől azt remélik, hogy Angliában és más európai országokban is elterjed.

A könyvtárak az információ visszakeresésén kívül kiadványaik – könyvjegyzékek, bibliográfiák – készítésénél és katalógusaik építésénél hasznosíthatják a lemezeiről lehívott bibliográfiai leírásokat. (P. E.)

Olvastuk

A társadalmi mozgások velejárója – talán egy kicsit mozgatója is – a sajtó nyitottabbá válása. A könyvtáros szakmai lapok publikációi is jelzik a változást, mert egyre többször közölnek vitázó cikkeket, valóságelemző tanulmányokat. Sajnos a gazdasági kényszer el is

tüntet lapokat, lásd a *Könyv és Nevelés* című folyóiratot... A könyvtáros szakmához közel álló lapok közül megváltozott a *Tudományos és Műszaki Tájékoztató*, az *AV Kommunikáció* és joggal ide sorolhatjuk az Országos Oktatás-technikai Központ folyóiratát, a *Pedagógiai*